

УДК 728 (477)

DOI: 10.30838/UJCEA.2312.270425.136.1170

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОЇ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ (НА ПРИКЛАДІ М. ДНІПРО)

ЦИМБАЛОВА Т. А., канд. арх., доц.

Кафедра архітектурного проектування та містобудування, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Архітектора Олега Петрова, 24-а, 49005, Дніпро, Україна, тел. +38 (067) 84-94-355, e-mail: zimbaloat@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0854-0250

Анотація. Постановка проблеми. У місті Дніпро у сучасних умовах відбувається активний процес архітектурно-містобудівних трансформацій у структурі селітебних територій та житлової забудови. Зміни у просторово-планувальній організації міського містобудівного каркасу пов'язані, насамперед із архітектурно-будівельною діяльністю у наступних функціонально-типологічних напрямках: будівництво нових житлових об'єктів, реконструкція існуючого житлового фонду. У центральному історичному ядрі міста будівництво нових житлових об'єктів (переважно багатоповерхових та висотних) відбувається в умовах складності пошуку балансу між пріоритетністю територіального фактору та вимогами щодо збереження цінної історико-архітектурної спадщини. Також, процес нового житлового будівництва ведеться на територіях «спальних» районів міста, уздовж окремих прибережних зон. Для нової житлової багатоповерхової та висотної забудови притаманна тенденція інтегрованого зведення житлових структур – поєднання комерційно-ділового та житлового блоків. **Мета.** Виявлення особливостей сучасних трансформаційних процесів житлової забудови у структурі селітебних територій міста Дніпро. **Висновки.** Найбільший обсяг будівельних робіт зі зведення нових житлових будинків (зокрема, багатоповерхових та багатоповерхових) здійснюється в центральній історичній частині міста. Інтеграція ділових функцій у житлові структури розглядається як архітектурне реагування на умови сучасного соціального замовлення, пов'язаного із процесом глобалізації, розвитком дистанційних форматів діяльності. Нові житлові об'єкти у місті Дніпро відносяться до категорії комерційного житла; проектні концепції, здебільшого демонструють принципи вільного планування, багатофункціонального використання житлового простору.

Ключові слова: трансформації житлової забудови; функціонально-типологічна інтеграція; багатофункціональні житлові комплекси

FEATURES OF ARCHITECTURAL TRANSFORMATIONS OF MODERN RESIDENTIAL BUILDING (ON THE EXAMPLE OF DNIPRO)

TSYMBALOVA T., PhD (Arch.), Assoc. Prof.

Department of the Architectural Planning and Town-Planning, Ukrainian State University of Science and Technologies, ESI "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture", 24-a, Architect Oleh Petrov St., Dnipro, 49005, Ukraine, tel. +38 (067) 84-94-355, e-mail: zimbaloat@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0854-0250

Abstract. Problem statement. In the city Dnipro in modern conditions an active process of architectural and urban transformations is undergoing in the structure of residential areas and residential buildings. Changes in the spatial-planning organization of the city's town-planning framework are primarily related to architectural and construction activities in the following functional-typological directions: construction of new housing facilities, reconstruction of the existing housing stock. In the central historical core of the city, the construction of new residential facilities (mainly multi-story and high-rise) takes place in the conditions of the difficulty of finding a balance between the priority of the territorial factor and the requirements for the preservation of valuable historical and architectural heritage. Also, the process of new residential construction is being carried out in the territories of the "sleeping" districts of the city, along certain coastal zones. For new residential multi-story and high-rise buildings, the trend of integrated construction of residential structures is inherent – a combination of commercial and business and residential blocks. **Purpose.** Identification of features of modern transformational processes of residential development in the structure of residential areas of the city of Dnipro. **Conclusions.** The largest amount of construction work on the construction of new residential buildings (in particular, multi-story and high-rise buildings) is carried out in the central historical part of the city. The integration of business functions into residential structures is considered as an architectural response to the conditions of the modern social order associated with the process of globalization, the development of remote formats

of activity. New residential buildings in Dnipro belongs to the category of commercial housing; project concepts mostly demonstrate the principles of free planning, multifunctional use of living space.

Keywords: *transformation of residential buildings; functional and typological integration; multifunctional residential complexes*

Постановка проблеми. Розвиток житлової забудови є ключовим аспектом у процесі формування архітектури великого міста (зокрема, у контексті порівняння із чисельністю основних об'єктів міського капітального фонду: промислового призначення, громадського обслуговування, комунально-транспортного господарства).

У сучасних умовах у місті Дніпро процес архітектурно-містобудівного формування селітебних територій відбувається в складних умовах.

Наразі, існуючий стан проблеми створення житлового капітального фонду у м. Дніпро вимагає науково-незалежного професійного архітектурно-містобудівного аналізу щодо виявлення ступеня відповідності вимогам та правилам державної будівельно-законодавчої бази України.

Перспективна містобудівна динаміка м. Дніпро пов'язана із підвищенням потреб пошуку соціально-адаптивних функціонально-типологічних рішень житлової забудови.

Аналіз публікацій. Наукова аналітика щодо трансформаційних процесів у структурі міського житлового фонду присвячена проблемам: регенерації заповідних територій історичних міст Західної України (М. В. Бевз) [1]; відтворення кварталів житлової забудови центральних частин малих історичних міст Західної України (М. Р. Ясінський) [13]; законодавчого супроводження реконструкції житлового фонду в Україні (М. В. Бельдей, Ю. М. Манцевич) [2]; екстенсивного урбанізму і створення масового житла у країнах Балтії, Центральної та Східної Європи (М. Глендіннінг) [15]; будівництва функціонального житла та його економіки в Румунії (М. Маргінеан) [16]; створення просторової гнучкості і технологічності у житлових осередках (Ч. Целуччі) [14].

Мета дослідження. Виявлення особливостей сучасних трансформаційних процесів житлової забудови у структурі селітебних територій міста Дніпро.

Виклад матеріалу. Еволюція містобудування невідривно пов'язана із трансформаційними процесами архітектурно-планувальних структур, виникненням нових функціональних типів капітальних об'єктів, у тому числі із новими підходами до створення житлового середовища, (яке вважається найбільш консервативною сферою архітектурної діяльності).

У першій чверті ХХІ ст. у місті Дніпро відбувалися суттєві зміни містобудівного каркасу, насамперед, у складі селітебних територій. Сучасні трансформаційні тенденції в архітектурно-будівельній сфері у м. Дніпро є об'єктивним неминучим процесом, наслідком критичного ставлення до усталених стереотипів під впливом складних соціально-економічних та військово-політичних умов.

В аспекті житлової забудови трансформаційні процеси у містобудівній структурі у м. Дніпро відтворюються у вигляді двох основних напрямків: за рахунок будівництва нових житлових об'єктів та завдяки реконструктивним заходам.

При цьому слід відмітити пріоритетність територіального фактору, що має відображення у своєрідному поєднанні комерційно конкурентних переваг та обмежень щодо обґрунтування та реалізації довгострокових стратегій розвитку міста.

Останніми роками найбільш активна архітектурно-будівельна діяльність пов'язана із центральною історичною частиною міста.

На сьогоднішній день більше 80 % історичної житлової забудови м. Дніпро, (сформованої на межі ХІХ – поч. ХХ ст.) складають будівлі колишніх прибуткових будинків, основна частина яких у

дореволюційний період представляла різні архітектурно-планувальні варіанти поєднання житлової та громадської функцій [11] (рис. 1).

Рис. 1. Прибуткові будинки Першого Катеринославського будівельного товариства (м. Дніпро, вул. Старокозацька, 74)

Найчастіше, на перших та в цокольних поверхах розміщувались приміщення торгового та побутового обслуговування; житлові квартири починались із другого поверху (подібна концепція вертикального зонування житлових багатоквартирних будинків має давню історію, традиція зберігається і в сучасних умовах в урбанізованих регіонах світу). Після Жовтневої революції 1917 р. внаслідок встановлення нових принципів розподілу житла у переважній більшості квартир у прибуткових будинках було застосовано комунальну форму розселення, частину квартир передано адміністративно-комунальним установам, існуючі раніше майстерні, конторські, комерційні та інші заклади сфери надання приватних послуг було ліквідовано [12].

Але згодом, досвід функціонально-планувальної комбінації житлової частини та приміщень громадського призначення у м. Дніпро було відновлено. Зокрема, трансформації підходів до побудови композиції фасадів, що відбувалися протягом минулого століття, свідчать про використання принципу збільшення функціональних елементів у житловій архітектурі міста.

У сучасних умовах в історичному ядрі м. Дніпро набула поширення практика включення у квартальну парцеляцію

окремих багатоповерхових житлових будівель, що призводить до значних змін функціональних та об'ємно-просторових характеристик історичного середовища (рис. 2, 3).

Рис. 2. Багатофункціональний комплекс «Ermolaev Center» (м. Дніпро, вул. Шевченка, 43)

Рис. 3. Житловий комплекс «Manhattan» (м. Дніпро, вул. Ульянівська, 11)

У структурі традиційної квартальної забудови можна виділити наступні прийоми місцезонавання нових багатоквартирних житлових будинків відносно ліній регулювання забудови:

- фронтально уздовж червоної лінії периметральної забудови;
- фронтально із відступом від червоної лінії;
- в глибині квартальної забудови;
- у вигляді кутових завершень регулярної квартальної структури (рис. 4).

У м. Дніпро ареал успадкованого містобудівельного середовища представлений значною частиною будівель цінної історико-архітектурної категорії (де присутня особлива духовно-емоційна атмосфера старовинного купецького міста) [10; 11].

Рис. 4. Багатофункціональний комплекс «Каскад-Плаза» (м. Дніпро, Катеринославський бульвар, 1)

З приводу вищесказаного варто запозичити європейський досвід щодо вирішення проблеми регенерації та ревалоризації центрів історичних міст, який свідчить про два основних підходи:

1) консервація та музеєфікація кварталів із найбільш цінною аутентичною забудовою;

2) реставрація та адаптація збереженої історичної забудови у поєднанні з новим будівництвом [13].

На жаль, у м. Дніпро практика будівництва нових багатоповерхових будинків свідчить про часті серйозні порушення в аспектах нормативно-правового захисту історичного ядра міста.

А саме, ігнорування такої науково-проектної документації, як історико-архітектурний опорний план та охоронні зони із зонами регулювання забудови щодо поверховості [10].

У деяких випадках, в умовах дефіциту вільних територій для нового будівництва, знесення історично цінних будинків розглядається як більш рентабельний спосіб ніж реабілітація будівлі та її модернізація [7].

Також, визиває тривогу занадто інтенсивне освоєння схилів балок, насамперед, найбільшої балки міста – Довгої, північна частина якої знаходиться у межах історичного ядра міста (незважаючи на наявну професійну інформацію щодо небезпечності території внаслідок розвитку руйнівних зсувних процесів; за радянських часів містобудівні концепції створення багатоповерхових громадсько-житлових

ансамблів не отримали дозволу реалізації) [5] (рис. 5).

Рис. 5. Адміністративно-житловий комплекс «Аркадійська вежа», розташований на схилі балки Довга (м. Дніпро, вул. Гоголя, 20-б)

Функціонально-типологічний аналіз архітектури нової забудови в історичній частині міста свідчить, що традиційний підхід – застосування принципу кооперації житла та комерції залишається головним наративом сучасних об'ємно-планувальних рішень – у вигляді інтеграції ділових функцій у житлові структури.

Тенденція зведення комплексних житлових структур та комбінованого поєднання комерційного, офісного та житлового блоків розглядається як архітектурне реагування на умови сучасного соціального замовлення, пов'язаного із процесом глобалізації, зокрема із розвитком дистанційних форматів діяльності та інтелектуалізацією праці.

У контексті соціального значення новоспорудженого житла сучасні реалії демонструють кардинальну трансформацію у порівнянні із періодом іншого рівня соціально-правового захисту і матеріально-економічних можливостей масового споживача будівельно-житлової продукції.

Нові житлові об'єкти в м. Дніпро відносяться до категорії комерційного житла; основні типологічні архітектурно-просторові концепції розраховані на високий рівень фінансової спроможності покупців і передбачають відповідну якість житлового середовища (рис. 6).

Рис. 6. Житловий комплекс «Вежі»
(м. Дніпро, вул. Вернадського, 35-Б)

Проектні концепції, здебільшого демонструють принципи вільного планування, багатофункціонального використання житлового простору; у багатьох випадках передбачається додаткове залучення фахівців для створення індивідуального дизайну житлових осередків.

Трансформаційні процеси у структурі житлової забудови відбуваються і на територіях, що представляють основний житловий фонд міста (у «спальних» районах із багатоповерховою забудовою, споруджених у період 1970–80х рр.) або на суміжних із ними землях, звільнених від попередніх споруджень. Характерним є впровадження архітектурних проектів як у вигляді окремих багатоповерхових житлових будинків, так і багатоповерхових житлових комплексів модульного типу (на відміну від індустріалізованого процесу створення масового типового швидкозбірного житла, сучасні будівельні методи трансформувалися у каркасно-монолітні технології із застосування арматурно-опалубних блоків – зведення об'єктів здійснюється безпосередньо на будівельному майданчику [3; 8] (рис. 7).

Також, нове житлове будівництво представлене у вигляді окремих інсталяцій у мікрорайонах, сформованих у 1960–70-х рр. із забудовою середньої поверховості будинками перших масових серій – так званими «хрущовками».

Рис. 7. Житловий комплекс «Щасливий», зводиться на території колишнього тепличного комбінату «Квіти Дніпропетровська» (м. Дніпро, ж/м Тополя-1)

Рис. 8. Нові висотні житлові будинки біля пам'ятника Слави (м. Дніпро)

Рис. 9. Житловий комплекс «ЖК Bartolomeo Resort Town» на березі р. Дніпро
(м. Дніпро, Набережна Перемоги, 7)

За містобудівним статусом значну кількість об'єктів нового житлового фонду у м. Дніпро можна віднести до висотних атрактивних елементів, зокрема, що створюють панорамні ансамблі, розташовані на вершинах пагорбів, на

вершинах схилів балок або на набережній (сучасними державними будівельно-правовими нормами скасовано суворі обмеження щодо господарчого освоєння в межах водоохоронних зон) [4; 6; 9] (рис. 8, 9).

На периферійних міських територіях із традиційно малоповерховою забудовою мають прояв окремі елементи трансформаційних процесів у вигляді поширення функціональних типів нового житла: індивідуальних будинків особнякового типу (котеджі, віли) та зблокованих модульних будинків малої і середньої поверховості («town house»), що часто використовується в якості міні-готелів.

Впродовж останніх десятиліть архітектурно-планувальні зміни у стані існуючої міської забудови були пов'язані із реконструктивними роботами, серед яких найбільшими масштабами відзначилися:

- перебудова гуртожитків із метою створення квартирних будинків, у тому числі із добудовою додаткових поверхів та створенням механізованих вертикальних комунікацій;

- зведення скатних дахів на будинках перших масових серій.

Рис. 10. «Історична маска» фасаду колишнього прибуткового будинку після реконструкції (м. Дніпро, вул. Глінки, 7)

В кварталах історичних ареалів із цінною історико-архітектурною спадщиною житлової забудови практика відновлювальних архітектурно-будівельних заходів залишається малозначною і недостатньою.

Можна відзначити окремі приклади реконструкцій архітектурно-цінних будівель катеринославського періоду, в наслідок яких, частково збережено частину головного фасаду – так звану «історичну маску».

Але, на жаль, у більшості, в результаті реконструктивних дій, автентичність об'єктів назавжди втрачається (що є однією із складових процесу ліквідації культурної і духовної пам'яті сьогоденних та майбутніх мешканців міста Дніпро) (рис. 10).

Висновки

У результаті проведеного дослідження сучасних трансформаційних процесів у структурі селітебних територій та житлової забудови м. Дніпро виявлено характерні особливості:

1. Найбільший обсяг будівельних робіт щодо спорудження нових житлових об'єктів (зокрема багатоповерхових та висотних) проводиться у центральній історичній частині міста. Також, активно збільшується житловий фонд на територіях «спальних» районів міста, уздовж окремих прибережних зон.

2. Конструктивно-будівельні методи зведення багатоповерхового та висотного житлового фонду пов'язані із каркасно-монолітними технологіями із застосування арматурно-опалубних блоків.

3. Головним напрямком об'ємно-планувальних рішень нової багатоповерхової та висотної забудови (зокрема у центральному історичному ядрі міста) є інтеграція комерційно-ділових функцій у житлові структури.

4. Пріоритетність комерційного прагматизму у підходах до архітектурно-будівельної діяльності (насамперед, в аспектах містобудівних, ергономічних, безпеки експлуатації).

5. Орієнтація на соціально обмежений контингент (на високий рівень фінансової спроможності потенційних власників нерухомості).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз М. В. Проблеми регенерації заповідних територій історичних міст. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2001. № 429. С. 146–155.
2. Бельдей М. В., Манцевич Ю. М. Законодавчі аспекти реконструкції житлового фонду. *Реконструкція житла*. Київ : ДП «НДІ проєктреконструкція», 2009. № 11. С. 14–19.
3. Большаков В. І., Кравчуновська Т. С., Заяць Є. І., Єпіфанцева С. В. Формування системи факторів, що визначають доцільність та ефективність висотного будівництва. *Вісник ПДАБА*. 2012. № 11. С. 4–8.
4. ДБН Б.2.2-5:2011. Благоустрій територій. Київ : Укрархбудінформ, 2011.
5. Головань О. та ін. Внесення змін до плану зонування території міста (зонінг) розділ охорона навколишнього природного середовища (в обсязі звіту про Стратегічну екологічну оцінку). Київ : «ДІПРОМІСТО» ім. Ю. М. Білокона, 2020. 98 с.
6. Водний кодекс України (ВКУ 2020) (зі змінами). Ст. 89. Обмеження господарської діяльності в прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах. [Чинний від 28.04.2021].
7. Закон України «Про охорону культурної спадщини». [Чинний від 17.02.2001].
8. Заяць Є. І., Єпіфанцева С. В. Особливості висотних будівель та фактори, що впливають на вибір конструктивних та організаційно-технологічних рішення. *Вісник ПДАБА*. 2015. № 2 (203). С. 29–35.
9. Земельний кодекс України. Ст. 58. Склад земель водного фонду. [Чинний від 25.10.2001].
10. Ревський С. Б., Ревський І. С. Історико-архітектурний опорний план. Визначення меж, режимів використання, режимів регулювання забудови історичних ареалів м. Дніпро. Пояснювальна записка. Київ : Міжнародний центр культурної спадщини та культурних цінностей, 2019. 249 с.
11. Ревський С. Б. Про Катеринославський цегельний стиль, термінологію, та наукову етику. *Будівництво, матеріалознавство, машинобудування*. 2005. Вип. 32, ч. 2. С. 208–209.
12. Цимбалова Т. А. Особливості архітектурно-планувальної адаптації прибуткових будинків Катеринослава для сучасних умов. *Придніпров'я : історико-краєзнавчі дослідження : зб. наук. пр.* Дніпро : Ліра, 2015. Вип. 13. С. 212–223.
13. Ясінський М. Р. Відтворення кварталів житлової забудови центральних частин малих історичних міст : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. архітектури : спец. 18.00.01. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. 22 с.
14. Cellucci C. Time and Resilience: Technological and Spatial Flexibility for the New Home Designing. *University G. d'Annunzio of Chieti and Pescara*. 2014. Pp. 54–61.
15. Glendinning M. Mass housing and extensive urbanism in the Baltic countries and Central/Eastern Europe : a comparative overview. *The Urban Book Series*. 2019. Pp. 117–136.
16. Marginean M. Some discussions on functionalist housing and its economics in Romania by the late 1950s and early 1960s. *Studia Politica*. 2017. № 17 (1). Pp. 73–84.

REFERENCES

1. Bevs M.V. *Problemi regeneratsiyi zapovidnih teritoriy Istorichnih mIst* [Problems of regeneration of protected areas of historical cities]. *Visnik NU "Lvivska politehnika"* [Bulletin of Lviv Polytechnic University]. Lviv : Lviv Polytechnic University, 2001, no. 429, pp. 146–155. (in Ukrainian).
2. Beldey M.V. and Mantsevich Yu.M. *Zakonodavchi aspekti rekonstruktsiyi zhitlovogo fondu* [Legislative aspects of housing reconstruction]. *Rekonstruktsiya zhitla* [Housing reconstruction]. Kyiv : SE "SRI Projectreconstruction, 2009, no. 11, pp. 14–19. (in Ukrainian).
3. Bolshakov V.I., Kravchunovska T.S., Zayats E.I. and Epifantseva S.V. *Formuvannya sistemi faktoriv, scho viznachayut dotsilnist ta efektyvnist visotnogo budivnitstva* [Formation of a system of factors that determine the expediency and efficiency of high-rise construction]. *Visnik PDABA* [Bulletin of PSACEA]. 2012, no. 11, pp. 4–8. (in Ukrainian).
4. *DBN B.2.2-5:2011. Blagoustriy teritoriy* [Improvement of territories]. Kyiv : UkrarhbudInform Publ., 2011. (in Ukrainian).
5. Golovan O. and oth. *Vnesennya zmn do planu zonuвання teritoriyi mIsta (zonIng) rozdl ohorona navkolishnogo prirodnogo seredovischa (v obsyazl zvItu pro StrategIchnu ekologIchnu otsInku)* [Making changes to the zoning plan of the city territory (zoning), the environmental protection section (in the scope of the Strategic Environmental Assessment report)]. Kyiv : "DIPROMISTO" named after Yu.M. Bilokon, 2020, 98 p. (in Ukrainian).
6. *Vodniy kodeks Ukrayini (VKU 2020) (zi zminami). St. 89. "Obmezheniya gospodarskoyi dlyalnostI v priberezhnih zahisnih smugah uzdovzh rIchok, navkolo vodoym ta na ostrovah"* [Water Code of Ukraine (VKU 2020) (with changes). Art. 89 "Restrictions on economic activity in coastal protective strips along rivers, around reservoirs and on islands"]. Valid from 28.04.2021. (in Ukrainian).
7. *Zakon Ukrayini "Pro ohoronu kulturnoyi spadschini"* [Law of Ukraine "On Protection of Cultural Heritage"]. Valid from 17.02.2001. (in Ukrainian).

8. Zayats E.I. and EpIfantseva S.V. *OsoblivostI visotnih budIvel ta faktori, scho vplivayut na vibIr konstruktivnih ta organIzatsIyno-tehnologIchnih rIshennya* [Features of high-rise buildings and factors affecting the choice of constructive and organizational and technological solutions]. *Visnik PDABA* [Bulletin of PSACEA]. 2015, no. 2 (203), pp. 29–35. (in Ukrainian).
9. *Zemelnyi kodeks Ukrainy. St. 58. Sklad zemel vodnoho fondu* [Land Code of Ukraine. Art. 58. Composition of lands of the water fund]. Valid from 25.10.2001. (in Ukrainian).
10. Revskiy S.B. and Revskiy I.S. *Istoriko-arhItekturniy oporniy plan. Vznachennya mezh, rezhimIv vikoristannya, rezhimIv reguluvannya zabudovi Istorichnih arealIv m. DnIpro. Poyasnyvalna zapiska* [Historical and architectural reference plan. Determination of boundaries, modes of use, modes of regulation of development of historical areas of the city Dnipro. Explanatory note]. Kyiv : Mizhnarodniy tsentr kulturnoyi spadshini ta kulturnih tsinnostey, 2019, 249 p. (in Ukrainian).
11. Revskiy S.B. *Pro Katerinoslavskiy tsegelniy stil, termInologIyu, ta naukovu etiku* [About Katerynoslav brick style, terminology, and scientific ethics]. *BudIvnytstvo, materIaloznavstvo, mashinobuduvannya* [Construction, Materials Science, Mechanical Engineering]. 2005, no. 32, vol. 2, pp. 208–209. (in Ukrainian).
12. Tsymbalova T.A. *Osoblivosti arhitekturno-planuvalnoyi adaptatsiyi pributkovih budinkiv katerinoslava dlya suchasnih umov* [Peculiarities of architectural and planning adaptation of profitable houses of Katerynoslav for modern conditions]. *Pridniprova : istoriko-kraeznavchi doslidzhennya* [Dnieper Region : Historical and Local Studies]. Dnipro : Lira Publ., 2015, no. 13, pp. 212–223. (in Ukrainian).
13. YasInskiy M.R. *Vidtvorennya kvartaliv zhitlovoyi zabudovi tsentralnih chastin malih istorichnih mist : avtoref. dis. na zdobuttya stupenya kand. Arhitekturi : spets. 18.00.01* [Reproduction of blocks of residential buildings in the central parts of small historical towns : author's abstract of the dissertation for the degree of candidate of architecture : special 18.00.01]. Lviv : NU “LvIvska PolItehnIka” Publ., 2018, 22 p. (in Ukrainian).
14. Cellucci C. *Time and Resilience : Technological and Spatial Flexibility for the New Home Designing*. University G. d’Annunzio of Chieti and Pescara, 2014, pp. 54–61.
15. Glendinning M. *Mass housing and extensive urbanism in the Baltic countries and Central/Eastern Europe : a comparative overview*. The Urban Book Series. 2019, pp. 117–136.
16. Marginean M. *Some discussions on functionalist housing and its economics in Romania by the late 1950s and early 1960s*. *Studia Politica*. 2017, no. 17 (1), pp. 73–84.

Надійшла до редакції: 08.04.2025.